

subject of encroachment. To detect crime's traces an important meaning has knowledge on technology's peculiarities and accounting. A subject of encroachment depends on the range of raw materials used for food products' manufacture and finished products produced at this enterprise. Financially responsible persons and officials are usually involved in committing such crimes. The study found that place, scene and time of a crime commission due to the specifics of financial and economic activity of enterprises producing food products and are in some connection with crime's modus operandi.

Keywords: forensic characteristics, method, object of encroachment, crime traces, crime features, crime scene.

УДК 343.85

А. В. Баб'як,

В. О. Гапчич

ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Під час розгляду проблемних питань щодо дотримання законності, зокрема у процесі протидії незаконному заволодінню транспортними засобами, встановлено, що дотримання прав людини на практиці досі не стало неодмінною умовою діяльності працівників органів внутрішніх справ. У зв'язку з цим доведено необхідність формування національної системи забезпечення прав і свобод людини і громадянина відповідно до світових стандартів.

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, досудове розслідування, кримінальне провадження, негласна слідча (розшукова) дія, слідчий, суд, слідчий суддя.

Важливою функцією держави є комплексна багаторівнева протидія злочинності. Її наступальний характер забезпечується в основному діяльністю правоохоронних органів, насамперед органів внутрішніх справ, які історично виконують провідну роль в утриманні злочинності у певних стабільних (соціально-толерантних) межах.

Найперше це залежить від чинників соціально-економічного та політико-правового характеру, де одне з чільних місць посідають утвердження принципу верховенства права, гуманізму, пріоритету особи перед державою, демократизація права, правової системи, правозастосовної практики, суспільна та наукова її обумовленість тощо. Особливо це стосується питання, яке тісно пов'язане та певною мірою обумовлює якісний стан останніх, а саме – дотримання принципу законності, зокрема у процесі протидії незаконному заволодінню транспортними засобами.

Питанням теорії та практики протидії незаконним заволодінням транспортними засобами приділялась увага у наукових дослідженнях та спеціальній літературі з кримінології, криміналістики

та оперативно-розшукової діяльності. Загальнотеоретичні та організаційно-тактичні основи протидії означеному антисоціальному явищу розробляли такі вчені, як: В. П. Бахін, О. М. Бандурка, Д. І. Бедняков, Р. С. Белкін, В. Г. Бобров, М. С. Вертузаєв, С. М. Гусаров, Є. А. Доля, О. Ф. Долженков, М. І. Коржанський, І. П. Козаченко, О. П. Снігерьев, В. П. Захаров, Д. М. Никифорчук, М. В. Стащак, В. В. Шендрик та інші вітчизняні й закордонні науковці.

Водночас питання, присвячене вивченню проблем дотримання законності у процесі протидії незаконному заволодінню транспортними засобами, досліджено ще не в повній мірі.

Метою статті є визначення ефективного механізму дотримання законності у процесі протидії незаконному заволодінню транспортними засобами.

Успішне вирішення завдань практичного забезпечення високого рівня законності в ОРД передбачає необхідність науково обґрунтованого визначення передумов методологічного характеру. Але в цьому випадку важливе не тільки функціональне значення законності, що пронизує всі без винятку аспекти застосування оперативними підрозділами спеціальних сил, методів і засобів у забезпеченні боротьби зі злочинністю, але й зміст реалізації законності як самостійного чинника впливу на суспільні відносини, які виникають у цій сфері. Основу цієї передумови становить послідовна реалізація принципово важливого положення про те, що законність в ОРД – це окремий вияв законності як одного з провідних політико-правових інститутів суспільства.

Законність як основоположний принцип діяльності оперативних підрозділів пронизує всі її сфери. Переважно негласний характер цієї діяльності не послаблює, а навпаки, підвищує гостроту проблеми забезпечення законності, оскільки специфічні умови проведення оперативно-розшукових заходів істотно ускладнюють контроль і нагляд за їх законністю [1, с. 202].

Отже, необхідний комплексний підхід, який сприятиме всебічному розгляду забезпечення принципу законності в ОРД, – системи заходів, що забезпечують режим точного і неухильного виконання та дотримання законів всіма органами та працівниками оперативних підрозділів.

Коли йдеться про комплексне дослідження сутності забезпечення законності, потрібно зважати на взаємопов'язані аспекти. Щодо діяльності оперативних підрозділів, то саме поєднання змістовно-концептуальних положень законності в їх практичній діяльності утворюють режим законності, за якого мають забезпечуватися: єдність і загальність, реальність законності, соціально-політична обумовленість законності тощо [2, с. 87].

Деталізуючи обрану нами проблематику, важливо, на наш погляд, виділити два її аспекти: а) забезпечення єдності законності і

доцільності під час розробки нормативно-правових актів, що регламентують організацію і тактику ОРД; б) забезпечення законності реалізації нормативних приписів співробітниками, спеціально уповноваженими здійснювати ОРД. Такий загальний підхід найбільше відповідає комплексному розгляду двох сторін законності – правотворчості та реалізації правових норм.

Під час розгляду першого аспекту доцільність нормативного акту слід оцінювати у залежності від того, наскільки точно відображені в ньому об'єктивні потреби найефективнішої організації і тактики забезпечення державної безпеки оперативно-розшуковими засобами і методами. Цей аспект покликаний забезпечити прогресивність, науково обґрунтований характер нормотворення у сфері ОРД, що має своїм завданням формування і зміцнення правової основи організації і тактики цієї діяльності.

За розгляду другого аспекту слід акцентувати увагу на тому, що оперативним працівникам доцільно реалізовувати норми, що регламентують ОРД, незалежно від суб'єктивного уявлення про доцільність приписів, які містяться в них. Це не тільки відповідає сутності забезпечення законності у сфері ОРД, але і виключає суб'єктивний підхід окремих службових осіб. З іншого боку – не слід зменшувати значення та роль правосвідомості конкретного оперативного співробітника як важливого чинника реалізації принципу законності. Саме належний рівень правосвідомості виключає формалізований суб'єктивізм та актуалізує творчу роль виконавця.

Відтак зміцнення законності в ОРД, забезпечення законних прав та інтересів громадян у цій сфері залежить від чіткої законодавчої регламентації правоохоронної діяльності взагалі, порядку її здійснення, діяльності із забезпечення державної безпеки, виявлення, попередження і припинення правопорушень.

Ефективний вплив на стан законності можливий лише на основі глибокого знання всіх тих чинників, що впливають на поведінку людей, визначаючи дотримання (або порушення) ними правових вимог і приписів. У цьому випадку необхідно враховувати і позитивний, і негативний вплив, що виявляється на різних рівнях управління (загальносоціальному, регіональному, місцевому тощо), зважати на внутрішні і на зовнішні чинники.

Порушення законності в підрозділах можуть бути зумовлені різними за характером причинами. У процесі підготовки заходів для зміцнення законності і дисципліни доцільно врахувати весь комплекс важливих питань:

- організація системи органів (структура підрозділів, розподіл функцій між підрозділами, розподіл функціональних обов'язків безпосередньо між співробітниками);

- функціонування цієї системи (збір, зберігання, обробка і використання інформації, якими каналами надійшла інформація, надійність каналів, стан контролю за повнотою і достовірністю

відомостей, що надходять, рівень статистичної роботи, підготовка і прийняття рішення, організація виконання і контролю, оцінка результатів роботи);

– заходи щодо поліпшення роботи з кадрами (профорієнтація і підбір, розстановка і підготовка кадрів, виховання і підвищення професійного рівня, атестування і просування по службі, стимулювання тощо);

– заходи щодо використання зовнішніх чинників (зв'язок з установами науки, культури, громадськими організаціями тощо) [3, с. 111].

Об'єктивну сторону порушень законності становлять вчинки (діяльність або бездіяльність), що виявляються в неналежному виконанні або недотриманні оперативним співробітником своїх службових обов'язків.

Суб'єктом порушення законності у сфері діяльності оперативних підрозділів виступають співробітники, що наділені державою певними повноваженнями на здійснення ОРД. В оперативно-розшуковій практиці під повноваженнями слід розуміти певні завдання, вирішення яких законодавцем покладено на суб'єктів, що здійснюють ОРД, і компетенцію цих суб'єктів, яка передбачена законодавством у галузі ОРД. Порушення принципу законності виражається у певному нехтуванні межами таких повноважень, тобто строго обмеженою нормами законодавства компетенції суб'єктів ОРД.

Для суб'єктивної сторони порушення законності необхідно встановлення в діях особи певного психологічного ставлення до здійсненого вчинку – вина у формі умислу або необережності. Насамперед порушник має усвідомлювати фактичний зміст свого вчинку.

Але порушник може діяти, не усвідомлюючи цього (хоча за обставинами справи міг і повинен був усвідомлювати), або, передбачаючи можливість виникнення суспільно небезпечних наслідків, легковажно сподівається на їх відвертання. Тут у його діях – необережність у вигляді недбалості або самовпевненості.

Для навмисних порушень законності характерне і бажання, і свідоме допущення шкідливих наслідків, для необережних – тільки небажання. Проте означені обставини, як і інші ознаки суб'єктивної сторони (мета, мотив, наприклад, упродовження інтересів служби, що були неправильно сприйняті), не виключає визнання здійсненого вчинку порушенням законності, хоча і може бути враховане під час визначення ступеня відповідальності порушника.

Теоретичний і практичний інтерес становить розгляд питання щодо поширення на поняття порушення законності принципу відповідальності за суспільно небезпечні вчинки без вини. Деякі вчені позитивно вирішують це питання.

Так, ряд вчених хоча і виходить із розуміння порушення законності як будь-якої протиправної поведінки співробітника, сутність якого охоплює суб'єкт, об'єкт, суб'єктивну і об'єктивну сторони, проте робить висновок про те, що невинний протиправний вчинок не припиняє бути порушенням законності, виключає юридичну відповідальність службових осіб, які вчиняють ці правопорушення, але не виключає наявності порушення законності [4, с. 92].

Безпредметно говорити про порушення законності, що не тягнуть за собою відповідальність як показник соціально-правової і моральної оцінки. Відповідальність же без вини в умовах правоохоронної діяльності цілком неприпустима, передусім з точки зору вимог самої законності, оскільки в кожному конкретному випадку така відповідальність виступатиме виявом свавілля і кривди.

Як підкреслив В. І. Ремньов, принцип законності словлюється в організаційно-правовому забезпеченні неминучості відповідальності державних службовців за порушення закону, за наявності відповідальності за дії (або бездіяльності) лише на основі закону і тільки за наявності вини [3, с. 120].

Отже, об'єктивна необхідність зміцнення законності в діяльності оперативних підрозділів вимагає посилення ролі вищих органів з контролю за її станом у низових ланках системи, щодо виявлення в їх діяльності порушень законності, викорінення порушень і розроблення заходів, спрямованих на зміцнення законності в майбутньому, де винятково важливе значення надається внутрішньовідомочому контролю. Для ефективного вирішення питань забезпечення високого рівня законності в ОРД оперативних підрозділів необхідні: а) визначення стану законності в конкретних напрямках діяльності оперативних підрозділів та його узагальнення; б) розробка конкретних шляхів нейтралізації порушень законності (профілактика порушень законності, охорона і захист законності, зміцнення законності тощо).

Перший аспект механізму забезпечення законності в діяльності оперативних підрозділів обов'язково передбачає: а) виявлення, попередження і припинення порушень законності, а також установлення причин та умов, що сприяють їх здійсненню; аналіз допущених порушень законності, визначення заходів для зміцнення законності; б) обговорення і врахування результатів аналізу під час планування заходів щодо вдосконалення діяльності оперативних підрозділів, розробки і вжиття заходів, спрямованих на усунення причин і умов порушення законності; розроблення заходів попередження їх негативного впливу, рекомендацій щодо науково обґрунтованого планування, координації тощо.

Важливими складовими другого аспекту є: а) постійне здійснення профілактики, попередження порушень законності, подальше зміцнення законності шляхом усебічного використання позитивно діючих факторів (удосконалення і посилення гарантій

законності). Це має досягатися шляхом усунення наявних недоліків в ОРД і створення умов, що виключають порушення законності; б) контроль профілактичної діяльності щодо порушень законності; в) притягнення до відповідальності службових осіб, винних у порушенні законності, неминучість покарання у випадку порушення законності; ефективність заходів юридичної відповідальності, що застосовуються до правопорушників; г) заходи захисту, безпосередньо спрямовані на забезпечення відновлення порушеного права.

У цьому аспекті важливе встановлення належного порядку здійснення запобіжної діяльності і правової регламентації конкретних профілактичних заходів. Розмежування зазначених напрямів запобігання правопорушенням доволі порівняне, оскільки в низці випадків вони переплітаються. Тому засадничими положеннями мають бути:

а) орієнтація на систематичну комплексну роботу щодо забезпечення законності в діяльності оперативних підрозділів. Необхідність такого підходу до вирішення означеного завдання зумовлена низкою принципів обставин: по-перше, це бурхливий розвиток усіх сфер суспільного життя, ускладнення і водночас взаємопроникнення, взаємообумовленість соціально-політичних, економічних, ідеологічних процесів і тенденцій їхнього розвитку; по-друге, визначена складність законності як об'єкта практичного впливу; по-третє, необхідність усебічного впливу на законність із використанням системи певних форм, методів і засобів;

б) вибір правильного підходу до вжиття заходів для вирішення завдання забезпечення високого рівня законності в ОРД.

Список використаних джерел: 1. Дотримання прав і свобод людини та законності в оперативно-розшуковій діяльності ОВС України : монографія / А. В. Баб'як, Л. Ф. Гула, А. П. Огородник, О. Г. Рибак ; за заг. ред. В. П. Захарова. – Л. : ЛьвДУВС, 2013. – 252 с. 2. Гула Л. Ф. Деякі аспекти удосконалення діяльності ізоляторів тимчасового тримання, підпорядкованих МВС. Дотримання прав людини у діяльності МВС / Л. Ф. Гула // Харківська захисна група. – Х. : Права людини, 2009. – С. 87–88. 3. Ремнев В. Р. Социалистическая законность в государственном управлении / В. Р. Ремнев. – М. : Наука, 1979. – 301 с. 4. Принципи оперативно-розшукової діяльності / І. П. Козаченко, В. Л. Грохольський, В. А. Яценко, А. М. Щуровський; під ред. І. П. Козаченка. – К. : Вид-во Національної академії СБУ, 1999. – 160 с.

Надійшла до редколегії 06.12.2013

Баб'як А. В., Гапчич В. А. Соблюдение законности в процессе противодействия незаконному завладению транспортными средствами

При рассмотрении проблемных вопросов о соблюдении законности, в частности в процессе противодействия незаконному завладению транспортными

средствами, установлено, что соблюдение прав человека на практике до этого времени не стало неотъемлемым условием деятельности сотрудников органов внутренних дел. В связи с этим доказана необходимость обеспечения прав и свобод человека и гражданина согласно мировым стандартам.

Ключевые слова: Уголовный процессуальный кодекс Украины, досудебное расследование, уголовное производство, негласное следственное (розыскное) действие, следователь, суд, следственный судья.

Babiak A. V., Hapchych V. O. Keeping legality while counteracting illegal vehicles' possession

The issues concerning keeping legality, namely in the process of counteracting illegal vehicles' possession are observed. It is established that keeping human rights in practice has not become integral feature of police officers' activity yet. In this connection the necessity to form the national system of guaranteeing human and citizen's rights and freedoms due to the international standards is proved.

Subject and topic of the article are keeping legality while counteracting illegal vehicles' possession. The objective of the article is determination of the effective mechanism of keeping legality while counteracting illegal vehicles' possession. Methods of the research are comparative, formal and logical. Relevance of the article is determined by the novelty and insufficient elaboration of the problems of keeping legality while counteracting illegal vehicles' possession in Ukrainian legislation. The results of the research are expressed in the analysis and comparison of the research papers of foreign and domestic scholars in different fields of law. The field of implementation is criminal procedural activity, operative and search activity, criminalistics. Practical sufficiency of the article is that some provisions of the article may be used while preparing amendments to criminal procedural legislation and writing monographs and educational and methodical manuals. Conclusions are that the analysis of stated material in the article stipulates insufficient theoretical and practical elaboration of the issues concerning the development of effective mechanism of keeping legality while counteracting illegal vehicles' possession. That's why some ways of improving mentioned activity are offered in the article.

Keywords: Criminal Procedural Code of Ukraine, pre-trial investigation, criminal proceedings, secret investigative (search) action, investigator, court, investigative judge.

УДК 343.98.06(477)

О. О. Ганжа

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОВС УКРАЇНИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП, ЯКІ ГОТУЮТЬ УЧИНЕННЯ КРАДІЖОК ІЗ КВАРТИР ГРОМАДЯН

Наведено проблемні аспекти Кримінального процесуального кодексу України, які негативно впливають на процес протидії оперативними підрозділами